

“SIRATI-MÜSTƏQİM” MƏCMUƏSİNDƏ ÇƏRKƏŞ ŞEYXİZADƏ XƏLİL XALİDİN BİR YAZISI

Xülasə

Mətbuat orqanları hər bir millətin tarixi xəzinəsidir. Müəyyən dövrün ideya-estetik dəyərlərini, siyasi ideologiyasını, ədəbi düşüncələrini məhz qəzet və jurnallar vasitəsilə daha dəqiq öyrənmək mümkündür. Belə məlumatlardan biri də “Siratı-müstəqim”də 17 iyun 1909-cu ildə nəşr olunan “Bir mükəddimeyi-Bəliqə” (Bələğətli bir müqəddimə) Çərkəş Şeyxizadə Xəlil Xalid tərəfindən yazılmış bir yazıdır. Bu yazı bizə Elias John Wilkinson Gibb və onun əsas adı “A History of Ottoman Poetry” olan “Osmanlı Şeir Tarixi” əsəri haqqında mühüm məlumatlar verir. Burada J.W.Gibb və onun türk ədəbiyyatına və mədəniyyətinə olan sevgisi və marağı, eləcə də əsərin yazılma və nəşr tarixi ilə bağlı məsələlər öz əksini tapanmışdır. Məqalədə Qərb dünyasının anti-imperialist bir ziyalı olaraq tanıdığı və dəyər verdiyi Çərkəş Şeyxizadə Xəlil Xalid, eləcə də ictimai-siyasi və ədəbi mühit haqqında müəllifin dilindən məlumat verilir.

Açar sözlər: Xəlil Xalid, E.C.U.Gibb, “Siratı-müstəqim”, Tarixi-Əşarı Osmanıyyə

Giriş. “Siratı-müstəqim” məcmuəsi 15 avqust 1908-ci ildə, yəni II Məşrutıyyətin elanından otuz beş gün sonra İstanbulda öz nəşrinə başlamışdır. İlk yayınlandığı gündən etibarən geniş oxucu kütləsinin böyük marağına səbəb olmuşdur. Bunun əsas səbəbi isə məcmuənin əsasən hümmətçilik, islamçılıq ideyalarını təbliğ etməsi olmuşdur. Bu da cəmiyyətin mühüm bir hissəsini öz ardınca aparmaq bacarığından irəli gəlirdi. Bu işdə baş redaktorla yanaşı, məcmuədə çalışan digər ədiblərin də böyük rolu vardı. Elmə, dini mövzulara, ədəbiyyata və mədəniyyətə böyük əhəmiyyət verən məcmuədə aktual məsələlər gündəmə gətirilirdi ki, bu da öz növbəsində, onu elmi orqanlarla yanaşı, Türkiyənin ən yaxın tarixinə işıq tutan bir sənədlər xəzinəsinə çevirmişdi. Bu xəzinəyə daxil olan yazılardan biri də 17 iyun 1909-cu ildə Çərkəş Şeyxizadə Xəlil Xalid Əfəndinin İngiltərədən göndərdiyi “Bir Müqəddimeyi-bəliqə” (Bələğətli müqəddimə) sərlövəhəli yazısıdır. “Siratı-müstəqim” məcmuəsi öz səhifələrində, əsasən Türkləşmə aləminin elm, mədəniyyət və fikir tarixinə öz töhfələrini verən ziyalıların yazılarına yer verməsi aparılan tədqiqatdan da aydın görünür. Bəs bu yazının müəllifi kim idi? Osmanlı və

Cümhuriyyət tarixində onun hansı xidmətləri olmuşdur? Yaxud türk ədəbi-ideoloji həyatına nə kimi töhfələr vermişdir? Bu suallara cavab tapmaq məqsədilə onun 1903-cü ildə Xəlil Xalid Əfəndinin Londonda nəşr olunan “The diary of a Turk” (Bir türkün gündəliyi) adlı əsərinə müraciət etdik:

Çərkəş Şeyxizadə Xəlil Xalid

Çərkəş Şeyxizadə Xəlil Xalid 1869-cu ildə Ankarada anadan olmuşdur. Babası Xəlvəti Şeyxi olan Mustafa Əfəndi, atası isə II Mahmud dövrünün tanınmış alimlərindən Əhməd Rəfi Əfəndidir.

Doqquz yaşında atasını itirən Xəlil Xalid Osmanlı dövlətinin hərbi hakimi olan əmisi Mehmed Təvfik Əfəndinin himayəsində böyümüş və təhsilini davam etdirmişdir. İlk təhsilini Ankarada alan Xəlil Xalid, sonra İstanbula gəlir və Bəyazid mədrəsəsində təhsilini davam etdirir. Mədrəsə təhsilini tamamlayan X.Xalid “Məktəbi-Hüquq”a (hüquq məktəbi) daxil olur və oranı 1893-cü ildə bitirdikdən sonra Əbuzziyə Təvfikin mətbəəsində işləməyə başlayır. Dövrün siyasi vəziyyəti onu da sıxır. Bu ağır si-

* Şərqsünaslıq İnstitutu. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. E-mail: seriyye@yahoo.com

yasi vəziyyətdə dözə bilmədiyindən, 1894-cü ildə "The Times" qəzetinin müxbirinin köməyi ilə İngiltərəyə qaçır. Orada Kembriç (Cambridge) Universitetində işə başlayır. Xəlil Xəlil İngiltərədə dövrün böyük ədibləri ilə tanış olur. İngiltərəyə gedərkən Əbuzziya Təvfik ona bir məktub verərək, Əbdülhəq Hamidi tapıb ona verməsini tapşırır. Məhz bu məktubun sayəsində Əbdülhəq Hamid onu Kembriç Universitetinin professoru, türk ədəbiyyatı tədqiqatçısı E.C.U.Gibblə tanış edir [1, s.7-8]. O gündən etibarən X.Xəlil Gibblə olan yaxın dostluğu ömrünün sonuna qədər davam edir. Avropada anti-imperialist ziyalı kimi tanınan X.Xəlil yazdığı əsərlərlə dövrünün sosial-siyasi vəziyyətini, dünyada Türk-İslam düşmənçiliyi, İslamafobiya, Avropa İmperializmini açıq şəkildə qələmə almışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, II Məşrutyyətdən sonra, X.Xəlil İstanbula qayıdır. İctimai-siyasi işlərdə fəallıq göstərdiyinə görə dövrünün yeni fəaliyyətə başlayan "İttihad və Tərəqqi" fırqəsindən Ankara üzrə millət vəkili seçilir. Elə həmin il məclisin bağlanması səbəbiylə o da siyasi həyatdan ayrılmalı olur və ömrünün sonuna qədər universitet müəllimi kimi fəaliyyət göstərir. X.Xəlil 1931-ci il mart ayının 29-da İstanbulda vəfat edir.

E.C.U.Gibbin "Osmanlı Şeir Tarixi" adlı altı cildlik əsərinin ərsəyə gəlməsində X.Xəlil çox böyük xidmətləri olmuşdur. X.Xəlil həm müəllif, həm də əsər haqqında "Sıratı-müstəqim" məcmuəsinə göndərdiyi müqəddimə yazısında bütün təfsilatı ilə yazmışdır. X.Xəlil bu yazısında E.C.U.Gibbin həmin əsərin yazılma səbəbini şahidlik etdiyi hadisələri analiz edərək göstərir.

Xəlil Xəlil E.C.U.Gibb haqqındaki xatirələri

Osmanlı dövrü türk ədəbiyyatını sistemli şəkildə tədqiq edən ilk ciddi əsər Hammer tərəfindən yazılmışdır. Baron Joseph Von Hammer-Purgstall Gibbdən yarım əsrdən çox bir zaman öncə, yəni 1836-1838-ci illərdə dörd cildlik "Osmanlı şeir sənəti tarixi" (Geschichte der Osmanischen Dichtkunst) əsərini yazmışdır. Lakin

Hammerin bu əsəri bir ədəbiyyat və ya şeir sənəti tarixini əks etdirməkdən ziyadə, xronoloji olaraq hazırlanmış bir təzkirə şəklindədir. Hammer əsərində iki min iki yüz şairə yer vermişdir. Bu əsərdən sonra Gibb "Osmanlı şeir tarixi"ni özünün ifadəsinə görə Hammerin əsərinin çatışmayan bölümlərini tamamlamaq üçün yazmışdır. Buna görə də, Gibbin bu əsəri Osmanlı ədəbiyyat və mədəniyyətinə həsr olunmuş geniş və əhatəli ədəbiyyat tarixi hesab edilə bilər [2, s.10].

Türk ədəbiyyat tarixinin əsas tədqiqatçılarından biri olan A.S.Ləvənd Gibbin əsərinə böyük dəyər vermişdir. Belə bir şəxsiyyətin bu cür qiymətli əsərinin yazılmasında şahidlik edən Xəlil Xəlil "Sıratı-müstəqim"ə ünvanladığı məktub daha artıq önəm daşıyır. X.Xəlil məktubunun əvvəlində "ədəbiyyat" kəliməsinə aydınlıq gətirmək məqsədi ilə qeyd edir ki, ingilis dilində bütün sahələrdə yazılan əsərlər "ədəbiyyat" adlandırılır. Belə ki, Osmanlıda "ədəbiyyat" deyildikdə isə ağıla yalnız nəzm gəlir. Buna səbəb isə o dövrdə nəsr əsərlərinin çox az olmasından qaynaqlandığını göstərir. Əgər bir alim türk "ədəbiyyat tarixi" yazmaq istəsə, şeirlərdən başqa bir şey tapa bilməyəcəyini, bunun da "ədəbiyyat tarixi" yazmaq üçün yetərli olmadığını bildirir.

Gibbin bu əsərini Xəlil Xəlil də A.S.Ləvənd kimi, "Osmanlı şeir tarixi" haqqında ingilis dilində yazılmış mükəmməl və müfəssəl bir əsər adlandırır. Daha sonra, müəllif öz xatirəsində Gibbin türk ədiblərinə olan münasibətindən, eləcə də onlarla qurduğu dostluqdan bəhs edir. O hətta Gibbin türk dostlarından bəzilərinin adlarını çəkir. Onlardan birinin də Əbdülhəq Hamid olduğunu, onunla məktublaşdığını yazır. Hətta Gibbin vaxtsız vəfatı xəbərini də Osmanlı dövlətinə məhz Ə.Hamidin verdiyini bildirir.

X.Xəlil Xəlil xatirələrində E.C.U.Gibbin "Tarixi-əşəri Osmanlıya" əsərinin yazılma və nəşri tarixi haqqında

X.Xəlil Xəlil məcmuədə dərc olunan bu yazısında diqqətçəkən cəhətlərdən biri də müəllifin apardığı müşahidələr və gəldiyi nəticələrə görə, Gibbin Qərb oriyentalistlərindən fərqi

göstərməsidir. Gibbin Şərqə, xüsusilə də Osmanlıya, türk dilinə olan böyük heyranlığından bəhs edən məqalə müəllifi yazır ki, o, heç vaxt Osmanlı torpaqlarında olmamış, türk dilinin incəliklərini İngiltərənin sərhədlərindən çıxmadan öz səyi ilə öyrənərək, ən çətin və qarışıq mətlələri belə, diqqətlə oxumağı bacarmışdır. Bunun səbəbini aydınlaşdırmağa çalışan müəllif "Avropanın Osmanlıya qarşı yürütdüyü yanlış fikirlərə baxmayaraq, bir ingilis ailəsinin tək oğlu olan Gibb ömrünün iyirmi ilini bizim ədəbiyyatımıza və mədəniyyətimizə niyə həsr etmişdir? Görəsən, o, hansı hiss və düşüncələrlə dilimizi öyrənmişdir?"

X.Xəlil bu suallara cavab verməyə çalışır. Onun fikrincə, Gibbin mühafizəkar bir ailənin oğlu olması, o zamanlar da Osmanlı-rus müharibəsinin başladığı dövrdə İngiltərə mühafizəkarlarının Osmanlı-türk tərəfdarlığı onun da türk dilinə və ədəbiyyatına olan marağını artırmışdır. Gibbin türk dilini və ədəbiyyatını tədqiq etməkdən zövq aldığını, hətta yeri gəldikcə, dilinə və mədəniyyətinə biganə qalan türk gənclərini də tənqid etməkdən geri qalmadığını görəndə müəllif onun vəfalı bir dost olduğu qənaətinə gəlir. "Sadaqətli Gibb türklərin sücaət və mətanətini həqiqətən bəyəniirdi. Türklərin varlığını yalnız Avropa torpağında deyil, hətta Qərbi Asiyada belə görmək istəməyən Qərb dünyası əcdadımızla əsrlər boyu çarpışmışdır. Bütün Qərb dünyasına qarşı öz qüvvəsini göstərmiş olan Osmanlı sələflərinin igidliyini, uzaqgörənliyini və əzmkarlığını vəfalı Gibb tez-tez xatırladı. O, bəzən türk gənclərinin öz dilinə və mədəniyyətinə laqeydliyini və tənbelliklərini, hətta qədim türklər kimi "çevik" olmadıklarını açıq şəkildə tənqid edirdi. Onun yazdığına görə, bir gün Gibb Süleyman Dədənin "Mövludi-Şərif"indən bəzi parçaları tərcümə etdiyi zaman "Siz zamanə türkləri öz qədim adət və ənənələrinizə heç də əhəmiyyət vermirsiniz; indiyə qədər ziyalı kimi tanıdığım türklərin hamısından "Mövludi-Şərif" oxunduğu zaman icra olunan ayini soruşdum; heç kim mənə təfərrüatı ilə söyləyə bilmədi" [3, s.3]. – deyə şikayət edirdi.

Türk tarixini və mədəniyyətini yaxından tədqiq edən E.C.U.Gibb, X.Xəlil Xəlil məktubunda qeyd etdiyi kimi, Bursada bir türbə, İstanbul

da bir küçə, Ədimədə bir saray və ya harda bir cami və ya mədrəsə görsəydi, onlara dair divanlara, şüara (şairlər) təzkirələrinə, səyahətnamələrə müraciət edərdi, axtardığı məlumatı böyük zövqlə oxuyardı. Hətta bir gün Gibbin otağına girdiyi zaman önündə irimiqyaslı bir İstanbul xəritəsinin olduğunu görəndə X.Xəlil nə axtardığını soruşur. Gibb isə cavabında, "Taxtaqala ətrafında var olduğunu bir yerdə oxuduğum Ərəb Qəhvəxanasının yerləşdiyi sahənin xəritədə göstərilib göstərlmədiyini öyrənməyə çalışıram" demişdi.

X.Xəlil yazır ki, mən əminəm, əgər Gibb İstanbulu ziyarət etmiş olsaydı, yaqın ki, mütləq o qəhvəxanayı axtarıb tapar və hətta "ya həbib, ya ruhi" kimi ərəb xalqına məxsus olan musiqiləri belə dinləmək istərdi...

Buradan belə bir noticiyə gəlmək olar ki, X.Xəlil C.Gibbin sadəcə, quru tədqiqatlarla məşğul olmadığını, Şərq mədəniyyətinə nə qədər ürəkdən bağlı olduğunu, ona sehrli bir xəzinə kimi baxdığını döna-döna qeyd edir. Gibb, özü də 1900-cü ildə nəşr olunan əsərinin 1-ci cildinə yazdığı ön sözdə də göstərir ki, oxuduğu hər mövzunu dərinləndirən tədqiq edərək, oradakı ruhu hiss edərək, o mədəniyyəti yaşayaraq, hərtərəfli yanaşmağa çalışmışam.

Bunu yenə X.Xəlil Xəlil məktubunda Gibblə bağlı xatirələri oxuduqda onun tədqiq etdiyi hər məsələyə nə qədər ciddi yanaşdığını görürük. X.Xəlil öz yazısında bir daha Gibbin fikirlərini misal gətirir: "Bu əsəri yazmaqda əsas məqsədim oriyentalistlər üçün Osmanlı şeirinin qısa bir xülasəsini vermək deyil, məktəblərimizdə indiyə qədər heç bir yazıçı tərəfindən öz dilimizdə yazılmayan ədəbiyyat tarixinin ingilis oxucularına çatmasını arzu edirəm. Ərəb və İran ədəbiyyatları tarixi müəyyən qədər öyrənilmişdir. Lakin türk ədəbiyyatı haqqında "türklərin ədəbiyyatı yoxdur" kimi məntiqsiz bir nəticəyə aparacaq mənasız bir cəhəltə hökm sürməkdədir. Bu cəhəltə ortadan qaldırmaq üçün bir şeylər etmək ümidi və həvəsi ilə sadə ingilis oxucularına təqdim etməyə çalışdım" [4, c.I, s.24].

Onu da göstərmək vacibdir ki, E.C.U.Gibb sadəcə bir şərqşünas kimi, dil və ədəbiyyata maraq göstərmir, eyni zamanda Türk-İslam

adət və ənənələrini də öyrənməyə, duymağa, yaşamağa çalışırdı.

Çərkəş Şeyxizadə Xəlil Xalidin "Sıratı-müstəqim"ə İngiltərədən göndərdiyi bu məktubundan da aydın olur ki, Gibblə onun dostluğu təsadüfi olmamışdır. Əvvəla, X.Xalidin nə qədər ağıllı və bacarıqlı bir gənc olduğunu Ə.Hamidin Gibbə söyləməsiylə yanaşı, onun özünün də dərin bilgisi aralarındakı bu dostluğu gücləndirmişdir. Belə ki, X.Xalid qərbyönlümlü bir gənc olsa da, qədim Şərq adət və ənənələrini, Türk-İslam mədəniyyətinə ürəkdən bağlı olmuş və bunu özündə yaşatmışdır. Buna misal olaraq, Gibbin kimsədən öyrənə bilmədiyi Mövlud mərasiminin bəzi məqamlarını məhz X.Xalidin ona müfəssəl olaraq öyrətdiyini, hətta Mövlud-dan bir neçə beyti də avazla oxuduğunu göstərə bilirik. Beləliklə, dərin bilgi və mənəvi dəyərlərə bağlılıq iki ziyalı arasında qırılmaz bir bağ yaratmışdır.

X.Xalid öz məktubunda bir daha göstərir ki, E.C.U.Gibbin məhz türk dilinə və ədəbiyyatına olan sonsuz maraq və sevgisinin nəticəsi olaraq, ailənin tək övladı rahat yaşamaq əvəzinə, qırx dörd illik ömrünün iyirmi ilini yorucu tədqiqatlara sərf etmişdir. Belə ki, Gibbin ölmündən sonra onun əsərlərinin nəşri ilə məşğul olan yaxın dostu Brovni, ikinci cildin ön sözündə yazmışdır: "O, türkləri həm sevir, həm də başa düşürdü. Dillərinə hakim idi. Türklərin güclü dəyərlərə sahib olduğunu bilir, qüdrətinə inanırdı. Bununla belə, onların milli xarakterlərini bilir və ədəbiyyatlarının əskik yönlərindən də xəbərdar idi..." [4, c.I, s.28].

X.Xalidin "Sıratı-müstəqim"ə yazdığı məktubunda Gibbin Londranın səsi-küylü həyatından uzaqlaşaraq Şərq və Qərb ədəbiyyatlarının içində tədqiqat aparmaqdan zövq aldığı, böyük zəhmətlə axtarıb tapdığı türkcə divanlara, tarixi əsərlərə, təzkirələrə, səyahətnamələrə, eləcə də qədim məxəzlərə bütün var-yoxunu xərcləməyə hazır olduğunu bir daha vurğulayır. Eləcə də bu tədqiqatlara maddi-mənəvi olaraq böyük zəhmət çəkən Gibbin türk ədəbi dilinə heyrat ediləcək qədər hakim olduğu yazılır. Məktubdan bəlli olduğu kimi, alim qədim türk şeirlərini təqdim edərkən, bəzi sözlərin dərinli-

yinə vararaq əsl mənasını çıxarmağa çalışır və buna da uğurla nail olurdu.

Məktubdan da məlum olduğu kimi, türk dili ilə yanaşı, təsəvvüf ədəbiyyatını da mükəmməl olaraq öyrənməyə çalışan C.Gibb bu sahədə İngiltərənin Kembric Universitetinin professoru, hindistanlı İslam alimi Hilldən də təsəvvüf elmini öyrənmişdir. Məhz buna görə də 1900-cü ildə "Osmanlı şeir tarixi"nin ilk cildinin müqəddiməsində hər iki dostuna təşəkkür etmişdir. Gibb həmin bu cildin qızıl suyu ilə tərtib olunmuş bir nüsxəsini II Əbdülhəmidə hədiyyə olaraq göndərmişdir [5, s.65].

Müəllif Gibbin, beş yüz illik Osmanlı şeir tarixini Z.Paşaya qədər tədqiq etdiyini yazır. Buna da səbəb olaraq, o dövrün ağır senzurasını göstərir. Bununla da, X.Xalid bu yazısında Gibbin "Osmanlı şeir tarixi" əsəri ilə yanaşı, dövr haqqında da öləri məlumat verir. Müəllif yazır: "Yeni dövr ədiblərinin həyat və əsərlərini tədqiq edə bilmək üçün çox çalışdı. Fəqət bu ədiblərin bir çoxu ya sürgün edilmiş, ya da Osmanlı casusları tərəfindən təzyiqa məruz qalaraq, susdurulmuş və cəmiyyətdən uzaqlaşdırılaraq tənhalığa çəkilməyə məcbur edilmişlər. Yazdıqları ədəbi əsərlərin çoxu nəşr edilməmiş, nəşr olunanlar isə toplanaraq qadağan edilmişdir. Belə bir vəziyyətdə Gibb bu dövrün Osmanlı ədibləri ilə yazışmaq-görüşə bilməzdi. Hətta onlarla əlaqə yaratsaydı da, istənilən səviyyədə məlumat ala bilməzdi. Ona görə də Gibb yeni dövr türk ədəbiyyatını əks etdirən son cildində əsas yer tutan N.Kamal haqqında yetərli məlumat verə bilməmişdir. Yalnız Şinasi Əfəndi və Ziya Paşa mərhumlardan hər biri haqqında bir fəsil yazmaqdan savayı son cild üçün heç bir mətn hazırlaya bilməmişdir" [3, s.3].

Yeni dövr ədəbiyyat nümunələrinin yer aldığı sonuncu cildin də tamamlandıq yayınlanmasında böyük əməyi olan Edvard Brovni N.Kamal və digər ədiblərin həyatı, əsərləri haqqında məlumatları əldə etmək üçün yaxın dostu Rza Tevfik Bölükbaşına müraciət etmişdir.

"Məlumatlara görə, Rza Tevfik də 1908-ci ildən sonra ardıcıl olaraq tədqiqat işlərinə girişir və N.Kamaldan başlayaraq, "Fəcri-ati" də daxil olmaqla, bütün yeniləşmə dövrünün araşdıraraq böyük bir cildlik əsər qələmə alır. Lakin

bu əsər nədənsə nəşr olunmamış və əlyazmaları da tapılmamışdır" [5, s.65].

Müstəqil olaraq nəşr olunmayan bu tədqiqat əsərinin müəyyən hissəsi Brovninin xahişi ilə altıncı cildə yeddi bəbdən ibarət olan böyük bir antologiya şəklində Gibbə ithaf olunmuşdur. Burada N.Kamaldan başlayaraq, Abdullaha Cövdətə qədər yaşayıb-yaratmış bir çox ədiblərin həyat və yaradıcılığı barədə məlumatlarla yanaşı, ədəbiyyat nümunələri də yer almışdır.

X.Xalidin "Sıratı-müstəqim"ə göndərdiyi yazının əsas hissəsi V cildin ön sözündə də yer almışdır. Müqəddimədə deyilir ki, Osmanlı ədəbiyyatına fars mədəniyyətinin və şeirinin nə qədər güclü təsiri olsa da, türk şeiri ruhu, hissi və düşüncələri ilə özünəməxsus yeni bir cığır açmışdır.

Çərkəş Şeyxizadə X.Xalid, "Sıratı-müstəqim"ə göndərdiyi məktubunun son bölümündə əsrlər boyu fars poeziyasının təsirində olan Osmanlı şeirinin milli söyləyiş tərzinə necə keçməsinə tədqiq etmək arzusuyla yanaşı, birinci cildi türkcəyə tərcümə etmək arzusu da bildirir. Eləcə də yazının sonunda Mehmet Rauf bəyə Gibbin "Osmanlı şeir tarixi"nin müəyyən hissələrini türkcəyə tərcümə etdiyi üçün öz təşəkkürünü bildirir.

Məcmuədə dərc olunan bu yazının altında yenə "Hamiş" (Əlavə) başlıqlı yazı verilmişdir. Əlavədə X.Xalid yuxarıdakı yazısında irəli sürdüyü bəzi fikirlərə aydınlıq gətirməyə çalışır.

ƏDƏBİYYAT

1. H.Halid. "The Day of a Turk". Londra, 1903.
2. A.S.Levend. Türk Edebiyatı Tarihi (Giriş), 1.cild. Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1984.
3. Sıratı-müstəqim, 17 İyun 1909, 28 Cemaziyevvel 1327, 41-ci sayı.
4. E.J.Wilkinson Gibb. Osmanlı Şiir Tarihi, I-II, III-V tərcümə Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara, 1999.
5. Christopher Ferrard. Gibb Elias Johan Wilkinson İslam Ensiklopedisi, c.14. Diyanet Vakfı, İstanbul, 1996.

A PUBLICATION FROM CHERKESH SHEYKHIZADEH KHALIL KHALID IN THE "SIRAT-I MUSTAKİM" MAGAZINE

Summary

Media is a historical treasure of a nation. It may actually be possible to learn the aesthetics and ideology values, political ideology and literary thoughts of certain period through precision newspapers and magazines. And one of these statements is the article "Bir mukaddimeyi-Beliqa" (A Rhetorical Introduction) written by Cherkesh Sheykhizadeh Khalil Khalid and published on 17 June 1909. This article contains important information about Elias John Wilkinson

Gibb and his work "A History of Ottoman poetry". Here information about J.W.Gibb, the history of his writings and publications, as well as his love and interest to Turkish culture and literature were reflected. In the article, the author presents his view on the social-political and literary environment of Cherkesh Sheykhizadeh Khalil Khalid, who is known and respected by Western world as an anti-imperialist intellectual.

Key words: Khalil Khalid, E.J.W.Gibb, "Sirât-ı Müstakim", A History of Ottoman poetry

ОБ ОДНОЙ ПУБЛИКАЦИИ ЧЕРКЕШ ШЕЙХИЗАДЕ ХАЛИЛ ХАЛИДА В ЖУРНАЛЕ «СЫРАТЫ МЮСТЕГИМ»

Резюме

Печатные органы служат хранителями истории каждого народа. Посредством газет и журналов можно подробнее изучать идейно-эстетические ценности, политическую идеологию, литературное мышление отдельного этапа. Одним из таких сведений является опубликованная 17 июня 1909 года в журнале «Сыраты мюстегим» статья Черкеш Шейхизаде Халил Халида «Риторическое вступление» («Bir mukaddimei-Belîqa»). Эта публикация даёт нам основательные сведения о труде Элиаса Джона Уильяма Гибба «История османской поэзии» («A History of Ottoman Poetry»), в котором нашли отражение любовь и интерес Д.У.Гибба к турецкой литературе и культуре, вопрос истории написания и издания произведения.

В данной статье мы со слов автора произведения находим сведения об образованном, ценимом и известном в западноевропейском мире как антиимпериалист Черкеш Шейхизаде Халил Халиде и его общественно-политической и литературной среде.

Ключевые слова: Халил Халиди, Э.Д.У.Гибб, «Сыраты мюстегим», Тарихи-Ашари Османийе